

Georges Wanzeeles “lotgevallen uit dagen van ballingschap in 1914”

Philippe VAN CROMBRUGGE

“Lotgevallen uit dagen van ballingschap” is de beschrijving van de vlucht van enkele jonge Vlamingen voor het binnenvallende Duitse leger in de nazomerdagen van 1914. Georges Wanzeele (°Zottegem 1895-†Geraardsbergen 1934) beschrijft op een beknopte, doch indringende manier deze vlucht naar Frankrijk vol ontgoochelingen en ontberingen. Hij vat zijn verhaal aan in Koksijde (villa Duinendael) op 6 november 1914 en sluit het af in De Panne op 6 augustus 1915. Het slaat op de periode van 10 tot en met 17 oktober 1914. Na zijn terugkomst uit Frankrijk neemt hij dienst in het Belgisch leger en maakt als officier bij het 7de Linierregiment de campagnes mee van 1915 tot 1918. Toen zijn militaire carrière in 1920 een einde nam, had hij de rang van 1ste luitenant ⁽¹⁾. Hier volgt in originele versie het verhaal van die lotgevallen, zo direct vanuit het dagboek.

Zaterdag 10 oktober 1914

We vertrokken met zes uit Zottegem om 8.30 u 's morgens. De namen mijner vijf lotgenoten laat ik hier volgen. Mijn broeder Jules, onze geuur Henri Teirlinck, Clement Coppejans de broeder van de vrouw mijns broeder en mijne kameraden Leon Jaguet en Florent D'Hollander.

Een broodbakker uit ons stadje voerde ons met zijne kar naar Gent, want het treinverkeer was sinds daags te voren totaal onderbroken. Onderweg moesten wij grote omwegen maken om het gevecht te vermijden, dat rond Gent en de boorden van de Schelde aan den gang was. Wij reden langen tijd door de Belgische en Engelse troepen en moesten wel tienmaal onze paspoort bovenhalen. Het was dan ook reeds 12.30 H als wij in Vlaanderens hoofdstad ⁽²⁾ aankwamen.

Wij begaven ons naar het Statieplein in het “Hôtel de l'Aigle”, bewoond door een zekere Florent Van Crombrugge van de gemeente

Strijpen. Wij aten daar haastig ene brok uit de hand, vroegen aan den baas om onze pakken daar voor twee uren in bewaring te mogen zetten en vertrokken op zoek naar het Fransch consulaat. Na enig vruchteloos zoeken kwamen wij eindelijk in de straat (Rue di Lion), waar wij moesten zijn. Eén onzer, Henri Teirlinck, had daar ene oude kennis wonen in die straat. Vooraleer wij verder gingen, ging hij aanbellen, en ging binnen. Wij wachtten op de straat. Toen hij na enigen tijd buitenkwam werd de poort van het huis rechtover ons geopend en ene roodharige meid stak het hoofd in de straat en bemerkte Henri die naar haar toekwam. Zij kenden malkander en toen wij naar het Fransch consulaat vroegen, vernamen wij dat wij ervóór stonden en dat zijzelf in dienst was bij de consul, doch dat deze reeds sedert daags te voren, uit vrees voor de bezetting van Gent door de Duitsers naar Oostende was gevlucht en dat wij om de consulstempel, zonder welken wij

in Frankrijk niet binnengelaten wierden, op onze paspoort te krijgen, wij tien frank, lees wel tien frank, voor arme drommels van ballingen, zouden moeten betalen. Wij hadden bijna ons besluit genomen om naar Oostende te vertrekken, toen de goedgehartige meid onze paspoorten vroeg en zelf gratis den stempel er op drukte. God zegene en lone haar daarvoor, want zij begreep beter misschien dan haar meesters gouvernement deze verplichtingen jegens het arme België. Wij vertrokken dan des achtermiddags ten 3,38 h., bestemming naar de Fransche grens. In de statie moesten wij nogmaals enen stempel gaan halen, den stempel van den statieoversten voor onze reis gratis naar Coertemarck ⁽³⁾, want men maakte ons wijs dat onze trein slechts tot daar reed en dat wij vandaar 1,30 h. te voet zouden moeten afleggen om den trein in Frankrijk te kunnen nemen. Wij klommen dus in den

⁽¹⁾ Na zijn militaire carrière vestigde Georges Wanzeele zich in Geraardsbergen waar hij een wisselagentschap opstartte. Dit beleggingskantoor wordt heden nog altijd voortgezet door zijn kleinzonen Peter Wanzeele en Philippe van Crombrugge.

⁽²⁾ Met Vlaanderens hoofdstad wordt Gent bedoeld.

⁽³⁾ Coertemarck = Kortemark.

Georges Wanzele, toen nog onder-luitenant ⁽²⁾

trein die kroppend vol was met werklieden uit de Vlaanderen en het Walenland, die eveneens naar Frankrijk trokken om aan den bietenooft te helpen. In dien trein maakten wij kennis met een jonge Brusselaar genaamd Albert Delvigne, wiens ouders uit Brussel voor de bezetting der Duitschers gevlucht waren, en die thans naar Duinkerke trok. Nadat hij ons had leren kennen en het doel onze reis vernomen had, sloot hij zich bij ons aan en verbond zijn lot aan het onze.

Toen onze trein in Cortemark stilhield, berichtte men ons dat wij konden voortrijden tot in Adinkerke-De Panne, de laatste Belgische gemeente aan de Fransche grens. Wij kwamen daar aan om 10 h. 's avonds, en gans de trein steeg af, rond de 1500 werklieden. Bijna iedereen in het dorp was reeds ingeslapen en wij doolden rond in de heldonkere straten. Ons zo ziende ronddwalen kreeg de schoolmeester, die nog op straat stond, medelijden met ons en bood ons aan in de school te slapen op stroo. Dankbaar aanvaardden wij zijn voorstel. De goede meester hielp ons zelf ons leger opslaan. Hij scheidde de Walen van de Vlamingen in twee afzonderlijke zalen en ging slechts te ruste wanneer hij zich verzekerd had dat iedereen tevreden en goed verzorgd was. Daar lagen wij, ballingen, en sliepen voor de eerste maal in ons leven op stro.

Zondag, 11 oktober 1914

Na ontbeten te hebben, vertrokken wij om 7 uren 's morgens in bestemming voor Parijs. Ik stond recht en keek door het raampje naar de duinen, de zee en het lieflijke landschap. Eensklaps halte. Wij stonden stil, hadden den Franschen bodem betreden en waren aangekomen aan de standplaats der Fransche douanen Ghyvelde (Bray-

⁽⁴⁾ Voor wie niet vertrouwd zou zijn met de militaire graden: onderluitenant of 2de luitenant is de laagste rang in het officierenkorps.

Dunes). Ons reisgoed werd onderzocht. *Rien à signaler, Monsieur? Non. Passez seulement.* En weg waren we, de statie uit. Tien minuten nadien stegen we wederom in onze trein en weg was het recht naar Duinkerke. Daar moesten we ene vervelende, eeuwenlange uur wachten terwijl onze machinist vervangen wierd. Na een uur wederom voort, doch nu in plaats van rijden, kroop onze trein voort, en zo gans den langen dag langs Boulogne-sur-mer en de duinen. De avond viel en de nacht, en nog zaten we in de trein. We zaten met tien in een damen appartement waar nauwelijks genoeg plaats was voor acht man. En zo sliepen we terwijl een de wacht stond en zich aan de deur van ons appartement in den gang neerlei.

Pas waren we ingesluimerd toen ene bende Walen, die in het ander appartement naast ons zaten, begonnen Fransche liederen te braken en te huilen en te tieren van "Vive la République" en dergelijke uitroepen die weinig betekenen 's nachts in een trein wanneer iedereen vermoeid is en zou willen slapen. Zo langzaam nu eens dommelend, dan weerom opschietend door het voorbijrijden van een trein met Engelse troepen, wierd het middernacht.

Maandag, 12 oktober 1914

Rond 4.30 h. kwamen wij te Parijs inde Gare du Nord toe. Wij trokken daar bij enen Brusselaar die daar een café openhield. Daar aten we en we vroegen hem inlichtingen. Hij raadde ons aan ons naar een "Placement bureau" te begeven. Wij trokken voort. In Parijs vernamen wij van andere vluchtelingen dat zulk een bureau ingericht was in de "Grand Cirque". Wij gingen er heen, één voor één.

Opgeving van naam en toenaam, ouderdom, vroeger beroep, onderzoek van den geneesheer, en vervolgens konden zij die wilden een "dèjeuner gratuit" bekomen. Dat

bestond uit ene tas bittere koffie en een stuk zuur, droog Fransch brood. Om onze geldmiddelen te besparen maakten wij daarvan gebruik. Vervolgens gingen wij de stad in, hier en daar binnen gaande om werk te vragen. Overal wierden wij afgewezen, nergens had men iemand nodig en wij zagen alzo spoedig dat in het groote schoone Parijs niets voor ons zou te vinden zijn en wij besloten allen nog gedurende dienzelfden dag naar Bordeaux te vertrekken waar ik uitstekende aanbevelingen had voor enen belangrijken wijnhandelaar dier stad, genoemd Georges Calvet. Wij haalden onze bagages die wij in bewaring gegeven hadden aan den bovengenoemden Brusselsen caféhouder en vertrokken.

Toen wij buiten op straat kwamen om naar de statie van den "métropolitain" (een trein die onder de stad loopt) te gaan, waren de eersten die wij zagen: Alfred Martien, Charles De Vriendt en de twee jongste zonen van Jozef Bernagie.

Zij besloten met ons mede te gaan. Doch zij moesten eerstens nog ene boodschap gaan doen en zouden ons komen vervoegen aan de *Gare d'Orléans*. Maar toen wij reeds gereed waren om in den trein te stappen kwamen zij niet af. In de *Gare d'Orléans* schreven wij nog allen eens naar huis om te laten weten dat wij naar Bordeaux vertrokken, en toen gingen we weg. Onderweg op den trein knoopten we een gesprek aan met ene dame van rond Parijs die ons verzekerde dat er in de streek die wij doorkruisten werk was met hoopen.

Jules besloot dus van in Etampes, 10 uren boven Parijs af te stappen en daar naar werk uit te zien. Met hem stapten daar af: Léon Jacquet, Florent D'Hollander, Clement Coppejans en Victor, de Brusselaar. Het was dan rond vijf uur 's namiddags. Wij hadden de volgende afspraak gemaakt. Zogauw in Bordeaux aangekomen

en na bij Calvet geweest te zijn zou ik naar de *Mairie* gaan en daar "Bureau restante" enen brief afgeven aan het adres van mijnen broeder Jules Wanzees, waarin ik hem zou laten weten waar hij mij kon vinden. Hij van zijnen kant zou hetzelfde doen in de Marie van Etampes. Dus wij vertrokken naar Bordeaux waar wij toekwamen 's anderendaags rond 3 uren 's namiddags. Wij waren afgemat.

Dinsdag, 13 oktober 1914

Wij gingen dus naar het hotel "Noël", dicht tegen de zuidstatie, waar we ene kamer huurden en waar wij ons binnen ververschten en voor diner ene brok uit de hand aten. Daarna trokken wij op, de stad in.

Ik ging recht naar het huis van Georges Calvet, 75 Cours du Médoc, Bordeaux, met den aanbevelingsbrief van den heer Remy van den Noortgate van Zottegem. Daar aangekomen ontving deze heer mij zeer vriendelijk (op zijn Fransch natuurlijk ene gemaakte vriendelijkheid). Doch hij betreurde, hij kon mij niet aanvaarden, het seizoen was ten einde, hij had zelf enige zijner bedienden moeten afdanken, enz., enz... Kortom er was geen werk voor een jonge Belg die niet onder de wapens was. Eene schoone eer voor de Fransche werkbazen en het Fransch gouvernement. (Er waren waarschijnlijk niet genoeg Belgen gevallen als offers voor de Franschen?)

Dus terug naar ons hotel met den tram. De receveur van den tram was een jonge Belg. Hij maakte zich aan ons bekend. Hij won 4,50 fr. daags en werkte 11-12 uren daags. Ik was bereid om het te aanvaarden doch Henri Teirlinck zag er tegenop. (...) Wij hadden het mislukt in Bordeaux. Nog onzeker zijnde wat te doen, wandelden wij door de stad en aan de haven. 's Avonds dompelden wij in ene straat waarin ene kerk stond. Wij traden

binnen. Het lof ging juist beginnen en wij woonden het bij. Toen het lof gedaan was wilde Henri, die aanbevelingsbrieven geschreven door den eerwaarden heer deken Lodewijk De Corte van Zottegem voor de geestelijken van Frankrijk, den pastoor dier kerk gaan vinden. Ik volgde hem, nochtans zonder hoop van te gelukken.

Wij kwamen aan zijne woonst in ene donkere steeg tegen de kerk. Wij gingen erheen en klopten. Na tien minuten wachten kwam de meid, ene knorrighe oude feeks, de deur opendoen. Op ons verzoek antwoordde zij ons grommend dat de priester niet daar was, en hij ons waarschijnlijk niet zou willen ontvangen als hij thuis kwam. Voorwaar een schoon vooruitzicht om na een uur wederom te keren! Al onze hoop en verwachting lag daar wederom, tenminste die van Henri, want ik had er gene gekoesterd.

Onderweg toen wij naar ons hotel terugkeerden besloten wij 's anderendaag wederom te keren naar Etampes en te trachten mijnen broeder Jules en de andere kameraden wederom te vinden, en tesamen rond Parijs naar werk uit te zien. Met dit besluit gingen wij slapen.

Woensdag, 14 oktober 1914

Om 11.55 h. 's voormiddags vertrokken wij uit Bordeaux, na eerst onzen voorraad van wijn en brood opgedaan te hebben. We reden langs Angoulême, Orléans, Tours en nog andere steden van minder belang zoals Ruffey. Overbergen, door diepten en in tunnels. Wij brachten den zoveelsten keer den nacht in den trein op de banken over en 's morgens den...

Donderdag, 15 oktober 1914

Om 2.30 h. kwamen we in Etampes aan. Daar stonden we nu koud en rauw op het statieplein van Etampes. Alles was gesloten, iedereen sliep. Wat stond er ons

te doen? Wij waren vermoeid en hadden wat nodig. Op straat slenteren en ons doen aanhouden als landlopers viel niet erg in mijnen smaak. Ik ging dan op 't statieplein rechtover de statie de bazin van de café "*Buvette de la gare*" opkloppen en wij huurden ene kamer en legden ons te bed.

's Anderendaags begaven we ons naar de *Mairie* van Etampes achter nieuws van Jules en de anderen en tevens om te zien of zij ons aan geen werk kunnen helpen. Daar aangekomen was er niet het minste spoor van Jules te ontdekken. Zij hadden in de *mairie* niets achtergelaten, noch eenen brief noch eenige aanwijzing omtrent hun verblijf.

Wij waren zeer goed ontvangen in die *Mairie* te Etampes en men gaf ons verscheidene adressen om ons te gaan aanbieden. Wij vertrokken dus. Vooraleer verder te gaan ging ik naar het postbureel om te zien of soms daar Jules niet een brief voor mij had achtergelaten. Ijделе hoop, niets, geen spoor. Ik wanhoopte een oogenblik hem weder te vinden, doch wederom moed vattende gingen wij naar de opgegeven adressen ons aanbieden. Niets, enfin om kort te wezen, wij doolden daar in Etampes tot wij bij eenige jongens van Gaver vielen in de "*Buvette de la gare*". Dan 's avonds gaan slapen in eene oude vervallen ruïne op matrassen opgevuld met stro waar de lucht zoodanig verpest was dat wij ondanks de koelte van den nacht alle deuren en vensters moesten openzetten. En dan pas in 't bed begonnen wij een gevecht tegen de vlooiën, luizen, weekluizen en morpioenen die er zoo talrijk waren als de sterren aan de hemel.

Vrijdag, 16 oktober 1914

Dompelgangen, 's avonds gevecht tegen 't ongedierte. Slapeloze nacht.

Zaterdag, 17 oktober 1914

Dompelgangen tot 16.30 's avonds,

dan vertrek naar Parijs. Daar kwamen wij toe om 7 uren 's morgens in de statie "*Du Nord*". Wij wilden voortgaan naar Nesles-la Vallée. Men had ons in Etampes een adres gegeven om in eene distillerie te gaan werken in dit dorp. Maar vooraleer wij erheen mochten vertrekken moesten wij den "*Délégué de Belgique*" in de statie gaan vinden. Daar nieuwe moeilijkheden. Wij moesten, o schande voor België, de helft van onzen coupon betalen! Frankrijk, ondanks zijn moeilijkheden, die van eenen kant aan de Belgische vluchtelingen berokkende, stond hun toch de vrije en kosteloze reis toe om hen toe te laten achter werk te zoeken, wat de "*Délégué de Belgique*" nog voor zijne eigene landgenoten niet deed. Om 10.55 h. vertrokken wij uit Parijs langs Creil enz. naar eene statie (???). Vandaar moesten wij nog te voet, en geladen zooals wij waren nog eene grote uur te voet over bergen en diepten naar "*Nesles-la-Vallée*".

Hier eindigen deze notities van Georges Wauzele.